

OPERAȚIONALIZAREA TERMINOLOGIEI DE PE ARIILE CURRICULARE

OPERATIONALIZATION OF TERMINOLOGY FROM CURRICULUM AREAS

Olga BOZ, dr., conf. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID:0000-0001-6537-5186
boz.olga@upsc.md

Rodica BORDEI, profesoară,
IPLT „Spiru Haret”, mun. Chișinău
ORCID:0002-0788-6537-7647
bordeirodica@gmail.com

Olga BOZ, PhD, Associate Professor,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau,
Rodica BORDEI, teacher,
PI Theoretic High School „Spiru Haret”, Chisinau

CZU: 37.091:81

DOI: 10.46727/c.v3.21-22-03-2024.p95-104

Abstract. The article deals with an issue related to the terminological literacy practices needed in today's classrooms. These practices allow students to understand how they get meaning through language and texts, in all school subjects. Therefore, it is important that students develop a metalanguage – a language for talking about language. The development of this metalanguage is vital in all curriculum areas and in its operationalization the teacher can follow the six cognitive processes of Bloom's taxonomy (revised). In addition to the actual terms of the respective scientific field, our scope will include the intellectual activities and the products resulting from them - it is a common set for different school subjects, assimilated without definitions or rules.

Keywords: term, terminology, operationalization, curriculum area, functional literacy, terminological literacy, metalanguage.

Operaționalizarea lexicului terminologic în școală este un proces complex și vital în formarea elevilor și se referă la procesul de eficientizare practică a termenilor în contexte educaționale, la fiecare materie școlară, în vederea înțelegerii semnificației și aplicării lor în situații reale. Cu alte cuvinte, procesul de operaționalizare presupune implicarea profesorului la clasă în transformarea termenilor abstracți sau specializați în concepte concrete și ușor de înțeles, astfel încât elevii să poată asimila și utiliza eficient acest vocabular în diverse contexte. Pentru a realiza operaționalizarea lexicului terminologic în școală, este important să avem în vedere mai multe aspecte.

În primul rând, este necesar să identificăm termenii-cheie din diferite domenii de studiu și să îi definim într-un mod accesibil pentru elevi. Definițiile trebuie să fie clare, concise și să includă exemple relevante pentru a facilita înțelegerea. O modalitate eficientă de a operaționaliza lexicul terminologic în școală este utilizarea diverselor resurse didactice, cum ar fi materialele vizuale, prezentările interactive și aplicațiile digitale. Aceste instrumente pot ajuta elevii să vizualizeze conceptele și să le asocieze cu exemple concrete din viața reală sau din

experiențele lor personale. De asemenea, integrarea lexicului terminologic în contexte practice și relevante este esențială pentru înțelegerea profundă a acestor termeni. Profesorii ar trebui să ofere elevilor oportunități de a aplica noile cunoștințe în activități practice, cum ar fi experimentele în laborator, proiectele de cercetare sau discuțiile în grup. Mai mult, lexicul terminologic poate fi abordat în cadrul disciplinelor școlare din perspective inter-, pluri-, transdisciplinar, fapt ce ar fundamenta obiectivul oricărui sistem educațional – formarea la elevi a culturii generale. Aportul fiecărei discipline nu trebuie să se constituie în ceea ce este specific disciplinelor, ci prin ceea ce au acestea în comun, elemente transferabile, elemente care asigură caracterul general. În acest fel, prin educația, în care curriculumul depășește barierele unei singure discipline, se vor forma competențele specifice, dar și transferabile, necesare dezvoltării personale a elevului (competența de a învăța să învețe, competențe sociale, metodologice). Pe baza unei astfel de educații deschise și flexibile se poate realiza specializarea profundă prin formarea unor competențe generale durabile în timp.

Un alt aspect important al operaționalizării lexicului terminologic în școală este crearea unui mediu de învățare stimulat și interactiv. Elevii ar trebui să fie încurajați să își pună întrebări, să discute și să își împărtășească perspectivele în legătură cu noile concepte învățate. De asemenea, activitățile de colaborare între elevi pot facilita asimilarea și aplicarea lexicului terminologic în diverse contexte.

Pe lângă aceste aspecte, este important să avem în vedere și diversitatea stilurilor de învățare ale elevilor. Unii elevi învață mai bine prin intermediul activităților practice, în timp ce alții preferă să învețe prin intermediul materialelor scrise sau prin discuții interactive. Prin adaptarea metodelor de predare la nevoile individuale ale elevilor, putem maximiza eficiența procesului de operaționalizare a lexicului terminologic în școală.

Practicile de alfabetizare terminologică necesare în sălile de clasă în secolul al XXI-lea includ o înțelegere a creării de semnificații. A fi alfabetizat înseamnă a avea abilitățile de a putea citi, scrie și vorbi pentru a înțelege și a crea sens. În termeni simpli și în sens larg, limba de instruire (în cazul nostru, româna) este interesată de crearea de semnificații printr-un studiu al limbajului și al textelor, are scopul de a sprijini creșterea personală a elevilor, extinde înțelegerea de către elevi a culturilor, dă putere elevilor să contribuie în mod semnificativ la dezvoltarea societății. Prin limba de instruire și prin studiul și producția de texte, elevii învață să citească și să scrie despre ei înșiși, despre comunitățile lor și despre lume. Alfabetizarea, pe de altă parte, se referă la dezvoltarea practicilor care le permit elevilor să înțeleagă modul în care se obține sensul prin limbaj și texte, la toate disciplinele.

Punctul comun sau zona de stabilitate la care se ajunge în urma dezbaterilor este că predarea explicită a cunoștințelor îmbunătățește înțelegerea și producerea de către elevi a textelor explorate în sala de clasă la toate disciplinele școlare. Prin urmare, este important ca elevii să dezvolte un metalimbaj – un limbaj pentru a vorbi despre cunoștințe. Dezvoltarea/progresia acestui metalimbaj este vitală în toate domeniile curriculare.

O modalitate de a gândi la aceste practici este prin modelul 3D de alfabetizare al lui Bill Green. Modelul 3D reunește înțelegerile de bază ale alfabetizării și recunoaște că activitățile de alfabetizare sunt multifacete și interdependente și pot fi clasificate ca operaționale, culturale și critice.

Activitățile operaționale implică cunoștințele „cum să” sau aspectele mecanice ale alfabetizării, inclusiv: a descifra cuvintele; a înțelege diferitele resurse lingvistice necesare pentru variate tipuri de text – cum ar fi imaginile vizuale.

Dimensiunea culturală se concentrează pe a da sens și a utiliza texte scrise, vorbite și electronice în contexte sociale. Aceasta include implicarea cunoștințelor despre text și utilizarea textelor pentru a participa la comunitățile de învățare.

Dimensiunea critică presupune reflectarea, chestionarea și interogarea punctelor de vedere și a credințelor încorporate în texte, dar și a activităților care contestă ipotezele de la sine înțelese despre textele și lumile din care provin.

Aceste dimensiuni sunt interconectate și deopotrivă de importante. Este vital ca toți elevii să dezvolte aceste abilități operaționale, astfel încât să poată accesa celelalte dimensiuni ale alfabetizării. Aici e momentul să subliniem că esențială este asimilarea de către elevi a verbelor de comandă care denumesc activitățile intelectuale, sistematizate oarecum în taxonomiile respective: Bloom (sau Bloom-Anderson, sau Bloom adaptat de Sanders), Dave, Krathwohl [5, pp.48-67]. Lista care a pornit cu vreo 60 de verbe s-a tot completat, unele dintre ele fiind uzuale și clare: itemul care conține verbe de comandă precum *citește, subliniază, copiază, desenează, calculează* etc. nu generează neînțelegere. Totuși, există suficiente verbe, care sunt incluse frecvent în formularea sarcinilor, dar care fie sunt foarte greu traduse în acțiuni concrete (elevul se întreabă ce trebuie făcut pentru sarcini formulate ca *distinge, relaționează, interpretează, corelează, transferă, restructurează, validează, estimează* etc., etc., cum arată că a distins sau a transferat), fie că acțiunea care trebuie realizată diferă de la un domeniu la altul. Oricum am aranja verbele taxonomiei lui Bloom, în tabel, piramidă sau elipsă, este clar că algoritmul de realizare a sarcinii se asimilează pas cu pas, la materii concrete, și generează, în ultimă analiză, un algoritm al procesului complex, transdisciplinar și metacognitiv. Odată asimilată și aplicată în diferite contexte științifice, operația intelectuală respectivă se cristalizează pe un algoritm general și se ajustează la situațiile în care trebuie realizată [3, p. 37-40].

În continuare ne propunem să vedem/să înțelegem cum funcționează taxonomiile. Taxonomia (numită uneori și taxologie) este o disciplină științifică care se ocupă cu stabilirea unor legi de clasificare și sistematizare a unor domenii reale, caracterizate printr-o structură complexă. Taxonomiile din domeniul educației oferă sisteme de clasificare utilizabile de către profesori pentru construirea/măsurarea de rezultate cognitive, afective sau psihomotorii ale învățării. Prima încercare de a realiza o taxonomie a obiectivelor educaționale a fost făcută de un grup de specialiști sub îndrumarea lui Benjamin S. Bloom. Ei au considerat că în elaborarea unei astfel de taxonomii trebuie ținut cont, în primul rând, de planurile personalității care se manifestă în obiectivele concrete. Preluând modul de structurare al acestora din psihologie, ei au considerat că se pot delimita trei domenii distincte:

- a) domeniul cognitiv (cunoștințele și aptitudinile intelectuale);
- b) domeniul afectiv (sentimentele, atitudinile, valorile) și
- c) domeniul psihomotor (aptitudinile manuale, motrice și senzoriale) [2, p. 124].

Ulterior, în 1999, Lorin Anderson și colegii săi au publicat o versiune actualizată a taxonomiei lui Bloom, care ia în considerare un număr mai mare de factori care au impact asupra predării și învățării. Această taxonomie revizuită încearcă să corecteze unele dintre erorile celei originale. Spre deosebire de versiunea din 1956, noua taxonomie face diferența

între „a ști ce”, conținutul gândirii și „a ști cum” [1, p. 119], procedee utilizate în rezolvarea problemelor.

Dimensiunea cunoștințelor este reprezentată de „a ști ce” și are patru categorii: *factuală, conceptuală, procedurală și metacognitivă*. Cunoștințele factuale includ fragmente izolate de informații, cum ar fi definițiile cuvintelor și cunoștințe despre detalii specifice. Cunoștințele conceptuale constau în sisteme de informații, cum ar fi clasificările și categoriile.

Cunoștințele procedurale includ algoritmi, euristică sau învățarea prin descoperire, tehnici și metode, precum și cunoștințe despre situațiile în care se folosesc aceste metode și procedee.

Cunoștințele metacognitive se referă la cunoștințele despre procesele de gândire și informații legate de gândire și la felul cum pot fi folosite aceste procese în mod eficient.

Dimensiunea proceselor cognitive a taxonomiei lui Bloom revizuită are, ca și cea originală, șase capacități. Acestea sunt de la cea mai simplă până la cea mai complexă: (a) amintirea, (b) înțelegerea, (c) aplicarea, (d) analiza, (e) evaluarea și (f) creația.

(Re)Amintirea constă în recunoașterea și reamintirea, „rechemarea” informațiilor relevante din memoria pe termen lung. Aceasta presupune evocarea faptelor particulare și generale, a metodelor și proceselor, sau evocarea unui model, a unei structuri sau a unei categorii. În materie de măsurare a cunoștințelor, comportamentul evocării nu cere decât să provoaci reapariția datelor înmagazinate în memorie. De asemenea, solicită recuperarea cunoștințelor relevante din memorie: date particulare, terminologie, mijloace care permit utilizarea datelor particulare, convenții, clasificări, criterii, principii, teorii, etc. Indiferent de aria curriculară, disciplină, clasă, se solicită, prin itemi, localizarea cunoștințelor în memoria de lungă durată, darși preluarea cunoștințelor de lungă durată. *Identificarea* se apropie tehnic de recunoaștere și necesită un vocabular exact; *descrierea* rămâne cea mai amplă dintre operațiile legate de comunicare și reclamă competența de a construi un discurs coerent și structurat. *Definirea* fiind o operație și o procedură lexicografică, înlocuirea ei prin explicare îi lasă elevului mai mult loc de întors / mai multă libertate îi dă posibilitatea să manevreze noțiuni și termeni, să oscileze între *descriere, traducere și interpretare*, uneori chiar *aplicare* (dacă reușește să rememoreze și să citeze sintagme, contexte de utilizare, în loc să explice esența noțiunii).

E adevărat că această primă etapă de asimilare a lexicului este dificilă în toate privințele. Familiarizarea cu termenul, etimologizare, memorizarea și ancorarea într-o rețea de cuvinte înrudite semantic, derivativ sau etimologic ar trebui să asigure învățarea conștientă a cuvintelor. De aceea, sugestia noastră este de a recurge la varietatea itemilor, utilizând, în mod cât mai divers, verbe de comandă, de exemplu:

- ✓ Aranjează termenii...;
- ✓ Identifică locul / timpul...; regulile;
- ✓ Indică datele...;
- ✓ Găsește cuvintele...;
- ✓ Numește anii...;
- ✓ Dă titluri de texte...;
- ✓ Citează secvența din text...;
- ✓ Definește termenii...; dă definiția...;

- ✓ Enumeră faptele...;
- ✓ Reprodu principiile...;
- ✓ Scrie formula...;
- ✓ Enumeră criteriile...;
- ✓ Alcătuieste o listă...;
- ✓ Formulează ...;

Înțelegerea/comprehensiunea este abilitatea de a forma propriul înțeles pe baza materialelor educaționale, precum lectura și explicațiile profesorului, făcând dovada verbală a decodării conținutului sau arătând dexteritatea asimilată. Subcategoriile acestui proces includ *interpretarea, exemplificarea, clasificarea, rezumarea, deducerea, compararea și explicarea*. Cu alte cuvinte, această operație intelectuală solicită construirea sensului cu ajutorul mesajelor instrucționale. Subcategoriile acestui proces sunt:

Interpretarea, care se prezintă cu variantele *clarificare, parafrizare, reprezentare, traducere* (ca reprezentare în altă formă sau cu alte mijloace, nu ca tălmăcire în altă limbă). Aceste operații se axează pe schimbarea de la o formă de reprezentare la alta. Sugestii de itemi:

- ✓ Relatează episodul...;
- ✓ Povestește subiectul...;
- ✓ Ilustrează citatele...;
- ✓ Expune în cuvinte proprii...;
- ✓ Exprimă în cuvinte esența imaginii...;
- ✓ Explică esența documentului...;

Exemplificarea, care se prezintă cu variantele *ilustrare, găsire, stabilire* și are drept scop ilustrarea unui concept, principiu, găsirea unui exemplu. Sugestii de itemi:

- ✓ Ilustrează principiul...; regula...;
- ✓ Exemplifică...;
- ✓ Adu exemple...;
- ✓ Subliniază ...;
- ✓ Încercuiește...;

Clasificarea, care se axează pe determinarea că un lucru aparține unei categorii; distribuirea pe categorii. Sugestii de itemi:

- ✓ Clasifică...;
- ✓ Aranjează în tabel...;
- ✓ Împarte / distribuie pe categorii...;
- ✓ Raportează la...;
- ✓ Unește prin linii...;

Rezumarea, care presupune abstractizarea unei teme generale sau a unui punct important. Sugestii de itemi:

- ✓ Exprimă într-un enunț esența...;
- ✓ Generalizează experiența...;
- ✓ Alcătuieste un rezumat al filmului...;
- ✓ Rezumă textul, în parametrii dați...;

Notă: Redarea prin cuvinte proprii a sensului termenilor și explicarea termenilor specifici, ambele solicitând dovada înțelegerii sau a interpretării, sunt trepte spre facilitarea sarcinilor de aplicare.

Deducerea, cu variantele de *concluzionare*, *extrapolare*, *interpolare*, *estimare* are drept scop deducerea principiilor din exemple, formularea unor concluzii. Sugestii de itemi:

- ✓ Dedu regula care se aplică la...;
- ✓ Aplică regula studiată la exemplele date;
- ✓ Comentează / explică situația / cauza...;

Compararea, cu variantele de *contrastare*, *potrivire*, *deosebire*, *cartografiere* se axează pe detectarea corespondențelor dintre idei, obiecte, evenimente. Sugestii de itemi:

- ✓ Compară două situații...;
- ✓ Potrivește între ele cauza și efectul...;
- ✓ Determină asemănările / deosebirile...;

Explicarea are în vizor construirea unui model cauză-efect sau sistem.

Notă: Cele mai valoroase proprietăți ale explicației, care asigură o mai bună înțelegere din partea elevilor, sunt: claritatea, interesul, organizarea logică, selecția de conținut adecvat, obținerea de răspunsuri de la elevi, concentrarea atenției asupra unor aspecte importante, relevanța pentru elevi, utilizarea de exemple și ilustrări, utilizarea de diagrame. În plus, o explicație bună are o structură coerentă și o prezentare interesantă. Explicația este adesea privită ca definiție a conceptului. Or, atenție! explicarea se poate face dând o definiție, dar nu întotdeauna. O definiție ar trebui să fie concisă și să exprime esența unui lucru. O explicație poate fi mult mai dezvoltată, căci poate face referire la mult mai mult decât esența unei realități. Sugestii de itemi:

- ✓ Explică relația dintre...;
- ✓ Comentează cauzele enumerate ale...;
- ✓ Dezvoltă argumentele enumerate...;

Cel de-al treilea proces, *aplicarea*, se referă la utilizarea unui procedeu învățat într-o situație familiară sau una nouă. Aplicarea presupune rezolvarea de probleme legate de situația din text (științific). Cei care investighează textul continuă să confirme că l-au citit și l-au înțeles, aprofundând interpretarea. Pentru ca aplicarea să fie eficientă, trebuie să corespundă particularitățile de vârstă ale elevului, experiența lui, dar și logica textului. Sarcinile/întrebările aplicative, schimbarea parametrilor, reorganizarea textului sunt căile cele mai accesate în acest caz. Aplicarea presupune efectuarea anumitor proceduri într-o situație dată și reclamă activități de *executare* și *implementare*, *folosire*. Așadar, prezentăm:

- sarcini care solicită aplicarea unei proceduri cunoscute într-o problemă cunoscută:

- ✓ Scrie după dictare...;
- ✓ Copiază...;
- ✓ Deschide parantezele...;
- ✓ Completează spațiile...;
- ✓ Completează tabelul...;
- ✓ Rezolvă problema, aplicând formula...;

- sarcini care solicită aplicarea unei proceduri cunoscute la o problemă nouă:
- ✓ Rezolvă problema, identificînd formula...; algoritmul...; calea...; modalitatea,..
- ✓ Aplică regulile studiate la ortografierea cuvintelor date...;
- ✓ Alcătuieste enunțuri în care...;
- ✓ Utilizează algoritmul pentru a soluționa / produce...;
- ✓ Aplică algoritmul...;
- ✓ Ilustrează cu exemple proprii...;

Următorul proces este **analiza**, care constă în descompunerea cunoștințelor în părți și considerarea relației dintre părți și structura generală. Elevii analizează prin diferențiere, organizare și atribuire. Analiza este etapa care cere procesarea textului/ informației, cu utilizarea conștientă a cunoștințelor (inclusiv a terminologiei). Întrebările și sarcinile se referă la identificarea elementelor, părților constituente, stabilirea relațiilor dintre acestea, raportarea la clase, tipuri omogene și ierarhic superioare. Pentru o analiză competentă este puțin să citești și să înțelegi textul; la acest moment este necesară valorificarea cunoștințelor anterioare și încadrarea lui în structurile existente și asimilate anterior. Asimilarea și aplicarea unor algoritmi de muncă intelectuală, realizarea unui demers analitic aici se cristalizează și rămâne, de fapt, drept parte a competenței de a învăța, a deprinderii de muncă intelectuală asiduă.

Un alt aspect important este că procedurile de analiză, în contextul evaluării continue, vor miza pe manifestarea și dezvoltarea spiritului analitic al celui ce învață. Or, acest spirit trebuie cultivat prin sarcini care vizează racordarea informațiilor noi (a articolelor lexicografice, a structurii lor) la categoriile științifice cunoscute.

A analiza înseamnă a separa materialele în părți componente și a determina cum părțile au legătură una cu alta și cu structura, și cu scopul general, reclamând procese *de diferențiere* (cu variantele: discriminare, distingere, selectare, concentrare), *de organizare* (cu variantele: *integrare, conturare, structurare*), *de deconstrucție*. Propunem, în continuare,

- sarcini care vizează distingerea părților relevante de cele irelevante:
- ✓ Selectează datele corespunzătoare...;
- ✓ Alcătuieste o listă... ;
- ✓ Distinge trăsăturile/ particularitățile...;
- ✓ Delimitează momente/situații/evenimente..;
- ✓ Grupează personaje/ obiectele conform criteriului...;
- ✓ Analizează semnificația contextuală a...;
- sarcini care reclamă determinarea modului în care se potrivesc sau funcționează elementele:
- ✓ Unește elementele date într-un text coerent...;
- ✓ Alcătuieste un text...;
- ✓ Prezintă un personaj...;
- ✓ Construiește un discurs...;
- ✓ Zugrăvește tabloul verbal...; ✓ Produ un text...;
- ✓ Completează graficul T...;
- sarcini care solicită determinarea unui punct de vedere, a unei idei, intenții, în baza materialului dat:

- ✓ Dedu poziția.....;
- ✓ Determină argumentele...;
- ✓ Formulează concluzia...;

Evaluarea, care reprezintă ultimul nivel al taxonomiei originale, este al cincilea dintre cele șase procese în versiunea revizuită. Ea include verificarea și critica. Sarcinile de evaluare se referă la evaluarea subiectului studiat, și nu a cunoștințelor elevilor. Spre finalul cercetării unui subiect științific, elevul trebuie să înțeleagă de ce acest subiect este important, care este relevanța lui pentru studii și pentru activitățile de dincolo de pereții școlii. Este momentul când elevul este ghidat să-și contureze atitudinea față de fenomenele studiate, să înțeleagă rostul/utilitatea celor învățate, să aibă o atitudine proprie și clară în raport cu recente achiziții intelectuale. Trecerea prin filieră proprie/personală a informației va impune exprimarea opiniei argumentate. Nu repetarea unor afirmații/accepțiuni ale cercetătorilor și a atitudinii profesorului este așteptată, ci formularea propriei viziuni. Sarcinile de evaluare, de regulă, vizează exprimarea atitudinii, încadrarea în discuție, argumentarea. Așadar, a evalua presupune a judeca în baza unor criterii sau standard, reclamând procese *de verificare* (cu variantele: coordonarea, detectare, monitorizare, testare) și *de criticare/judecare*.

Propunem, în continuare:

- sarcini care reclamă detectarea inconveniențelor, abaterilor, efectivității etc. :
- ✓ Determină dacă exemplele date ilustrează ideile...;
- ✓ Detectează argumentele ...;
- ✓ Raportează afirmația la;
 - sarcini care reclamă detectarea inconveniențelor dintre un produs și criteriile exterioare, a caracterului potrivit al unei proceduri:
- ✓ Alege cea mai eficientă metodă pentru...;
- ✓ Determină soluția optimă pentru...;
- ✓ Propune o soluție...;
- ✓ Completează cadranul SWOT...;

Crearea, un proces care nu a fost inclus în prima taxonomie, se află pe nivelul cel mai de sus al noii versiuni. Această abilitate implică combinarea unor lucruri existente pentru a face ceva nou. Pentru a îndeplini sarcini creatoare, cei care învață generează, planifică și produc. Creativitatea este un proces mental care include generarea de noi idei sau concepte, sau generarea unor asocieri noi între idei și concepte deja existente. Din punct de vedere științific, produsele unei gândiri creative (uneori menționată ca gândire divergentă) sunt caracterizate prin originalitate. Ca alternativă, conceptul standard al creativității se referă la crearea a ceva nou. Deși la prima vedere pare un fenomen intuitiv destul de simplu, creativitatea este în realitate mult mai complexă. Printre domeniile care au analizat acest fenomen se numără: psihologia behavioristă, psihologia socială, psihometria, psihologia cognitivă, inteligența artificială, filosofia, istoria, economia, cercetările din design, afaceri și management și multe altele. Studiile realizate au abordat creativitatea de zi cu zi, creativitatea de ordin superior sau chiar și creativitatea artificială. Spre deosebire de multe fenomene științifice, încă nu există o perspectivă sau o definiție unică a creativității. Spre deosebire de multe fenomene psihologice, nu există o tehnică standard de măsurare a acestui fenomen.

Despre creativitate se spune că este har divin, o parte a procesului cognitiv sau un rezultat al mediului social și al trăsăturilor personale. Unii spun că este o trăsătură cu care ne

naștem, pe când alții susțin că se poate învăța cu ajutorul unor tehnici simple. Deși, în general, este legată de artă și literatură, creativitatea reprezintă o parte importantă a inovațiilor și a invențiilor și este importantă în profesii precum businessul, economia, arhitectura, designul industrial, științele și ingineria. *A crea presupune procese de generare/propunere, de planificare/proiectare, de producere/construire.*

Propunem, în continuare:

- sarcini care solicită elaborarea unei proceduri:
 - ✓ Alcătuieste un plan...;
 - ✓ Elaborează un proiect...;
 - ✓ Propune o soluție...;
 - sarcini care solicită oferte de ipoteze alternative:
 - ✓ Propune un alt...;
 - ✓ Dezvoltă în altă direcție...;
 - ✓ Schimbă timpul / locul acțiunii/eventimentului ...;
 - sarcini care solicită inventarea unui produs:
 - ✓ Construiește macheta...;
 - ✓ Desenează planul...;
 - ✓ Alcătuieste un colaj...;

Potrivit acestei taxonomii, fiecărui nivel de cunoștințe îi poate corespunde un nivel al proceselor cognitive, astfel că elevul poate *să-și amintească cunoștințe factuale sau procedurale, să înțeleagă cunoștințe conceptuale sau metacognitive sau să analizeze cunoștințe metacognitive sau factuale*. După Anderson și colegii săi, „învățarea care are sens le oferă elevilor cunoștințele și procesele cognitive de care au nevoie pentru a putea rezolva probleme” [5, p. 74].

Incursiunea holistică prin manualele școlare existente azi în Republica Moldova ne-a determinat să conchidem că acestea nu răspund necesităților de proiectare-predare-învățare-evaluare a competențelor lexicale (de alfabetizare terminologică). Această penurie curriculară de resurse educaționale poate fi afectată substanțial valorificarea operațiilor intelectuale în procesul de asimilare a lexicului terminologic.

Pentru că la moment sunt în uz câteva zeci de manuale pentru clasele gimnaziale și nu există nicio concepție unitară pentru întreg setul manualelor la o disciplină, cercetarea ne va permite să sistematizăm și să evaluăm modelele și strategiile de lucru cu termenii, promovate sau inoculate de manualele actuale. Facem referință la manualele accesibile ca resurse educaționale [6, <https://profesor.md/manuale-scolare-online/>]. și la programele de examene pentru absolvirea gimnaziului [7, <https://ance.gov.md/content/programe-de-examene>].

„...După lectura a sute de pagini de texte științifice, din manualele școlare și din alte surse, după participarea la sute de ore de limbă română, matematică, istorie etc., elevul asimilează modalitatea de prezentare a unei probleme, implicând termenii necesari, definindu-i la necesitate, exemplificându-i și ilustrându-i prin fotografii, desene, scheme, planșe etc. Marea achiziție este operația de sinteză, nu de reproducere fidelă a paginilor din manual. Or, această sinteză se alimentează din modele diferite, dar vădește elaborarea unei concepții proprii a discursului. Acest discurs, ca prezentare orală cu suport PPT sau fără, eseul sau referatul susținut public nu poate ocoli utilizarea firească și exactă a termenilor științifici din domeniu” [3, p. 40].

Alfabetizarea terminologică este proiectată de curriculum, realizată și evaluată în demersul didactic, în baza manualelor existente, și este supusă evaluării sumative în examenele de capacitate. La fel, termenii din domeniile operațiilor intelectuale, al conceptelor inerente comunicării, se subînscriu organizării demersului/procesului de învățare și de comunicare didactică. Aceștia sunt necesari în vocabularul activ al elevului, cel puțin pentru realizarea exactă/corespunzătoare a diversilor itemi. În acest sens, ar trebui să existe două liste transdisciplinare de termeni, proprii tuturor disciplinelor predate în școală, care vor include (1) operațiile intelectuale pe care trebuie să le realizeze la diferite materii elevul, fără a (se) întreba ce înseamnă și cum se efectuează acest proces și (2) produsele, tehnicile, metodele de lucru.

Așadar, consecutivitatea operațiilor intelectuale, pe care se sprijină demersul didactic și pe care se construiește trama alfabetizării terminologice, se organizează în conformitate cu taxonomia lui Bloom, pentru că anume aceasta permite și asigură apropierea termenului. Procesul numit alfabetizare terminologică, alimentat concomitent din 15-19 surse-discipline de studiu, are ca reper în curricula, de regulă, o formulare în care se regăsește prima competență-cheie, stipulată în Codul Educației al Republicii Moldova: competențe de comunicare în limba română. Privită din perspectiva taxonomiei lui Bloom, achiziția fiecărui termen trebuie să implice tot spectrul de operații intelectuale și să creeze contexte de actualizare a termenului de cel puțin 3 ori pe durata studiilor (se are în vedere reluarea termenului în alt context didactic, în altă clasă sau în cadrul altei unități de conținut).

În concluzie, operaționalizarea lexicului terminologic în școală este un proces complex, care implică definirea clară a termenilor, integrarea lor în contexte relevante, facilitarea înțelegerii și asimilării acestora de către elevi, adaptarea metodelor de predare la stilurile individuale de învățare și evaluarea continuă a progresului elevilor. Prin implementarea acestor strategii, putem contribui la dezvoltarea unei înțelegeri profunde și a competențelor solide în diverse domenii de studiu.

BIBLIOGRAFIE

1. Bocoș, Mușata-Dacia. *Instruirea interactivă: repere axiologice și metodologice*. Iași: Polirom, 2013. 470 p. ISBN 978-973-46-3248-0.
2. Butiurca, Doina. *Lingvistică și terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele de specialitate*. Iași: Institutul European, 2015. – 236 p. ISBN 978-606-24-0133-7.
3. Cosovan, Olga; Cartaleanu, Tatiana; Zgardan-Crudu, Aliona; Boz, Olga. *Abordarea inter- și transdisciplinară a lexicului terminologic*. Chișinău, 2020, 136 p. ISBN 978-9975-3488-6-7.
4. Neacșu, Ion. *Metode și tehnici de învățare eficientă: fundamente și practici de succes*. Iași: Polirom, 2015. 320 p. ISBN 978-973-46-5146-7.
5. Temple, Charles et al. *Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gândirii critice*. Adaptare: Tatiana Cartaleanu, Olga Cosovan. Ghidul IV. Chișinău, 2003. 96 p.
6. <https://profesor.md/manuale-scolare-online/>
7. <https://ance.gov.md/content/programe-de-examene>